

Фолклор, техника, ономазиология

Снимка: Теодора Цанкова
Худ. оформление: Таня Дечева, Николай Генов

Няколко названия на òхлюва от българската езикова територия (върху названията òхлюв, плъж, сàляк, сòлмен и сюлюк)

Симеон Стефанов

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, БАН

Резюме: Статията представя няколко названия на òхлюва от българската езикова територия. Анализът застъпва повече от една научна област. Целта е чрез избраните лексеми да се покажат някои от начините, по които са възниквали названията за понятието 'мекотело, животно, което пълзи много бавно - с черупка *Helix*, без черупка *Limax*' на българската езикова територия.

Ключови думи: òхлюв, диалектология, лексикология, етимология, ономасиология, функционална стилистика.

Abstract: This text presents some of the words for *snail and slug* from the Bulgarian language territory. This analysis touches upon more than one scientific field. The aim is to show some of the ways in which the words for the concept in question arose on the Bulgarian language territory on the basis of selected material.

Keywords: snail, slug, dialectology, lexicology, etymology, onomasiology, functional stylistics

1. Предмет, цели, задачи и методи на изследване

1.1. Предмет

Предмет на настоящото изследване са няколко названия на òхлюва от българската езикова територия.

1.2. Цели

Основната цел е чрез избраните лексеми: да се представят най-общо начините, по които са възниквали названията на òхлюва на българската езикова територия – заемане от друг език или употреба на съхранени на българска езикова почва общи славянски названия; да се представят пътищата, по които са навлизали заетите думи за назоваване на избраното понятие.

1.3. Задачи

Конкретната задача е да се съберат и анализират всички употреби на избраните названия, на техните варианти, производните от тях и съчетанията, в които те участват. С оглед на многопластовостта на заложените цели и на очертаващите се задачи, се открояват и редица подзадачи.

1.3.1. Диалектология

Да се съберат, анализират и обобщят всички регистрирани на българската езикова територия употреби на избраните названия за разглежданото понятие, на техните варианти, производните от тях и съчетанията, в които те участват, за да се очертаят диалектните територии със своите специфични езикови особености.

1.3.2. Лексикология

Да се обобщят регистрираните за всяко от избраните названия варианти, като се възведат към един инвариант, към едно заглавно название. Да се посочат и обяснят фонетичните, морфологичните, словообразователните, формообразователните и семантичните особености в регистрираните варианти, производните от тях и в съчетанията, в които те участват, за разглежданите думи.

1.3.3. Етимология

Да се обясни произходът на заглавните названия.

1.3.4. Ономасиология

Да се анализира и групира събраният материал въз основа на значението на отделните лексеми.

1.3.5. Функционална стилистика

Да се установи има ли разлика в ареала и сферата на употреба на регистрираните названия за разглежданото понятие. Да се изкаже предположение на какво се дължи това.

1.4. Методи на изследване

Основните методи, които ще бъдат използвани в настоящото изследване, са методът на диалектологичния анализ, методът на фонетичния анализ, методът на словообразователния анализ, методът на формообразователния анализ, методът на лексикално-семантичния анализ, методът на етимологичния анализ, методът на ономасиологичния анализ, методът на функционално-стилистичния анализ, методът на синхронния анализ, методът на диахронния анализ.

2. За няколко названия на ъхлюва от българската езикова територия

Избрах да представя следните няколко названия, които се използват за означаване на **понятието** 'мекотело, животно, което пълзи много бавно - с черупка Helix, без черупка Limax', защото те обобщават начините, по които са възниквали названията за него на българската езикова територия – навлизали са като заемки от други езици или представляват лексикално наследство от праславянски, съхранено на българска езикова почва. Смятам, че подобен подход ще е интересен и ще даде отговор на редица въпроси, свързани с избраната тематична група, най-важният от които е защо дума от гръцки произход, а не друга, образувана на славянска (българска) почва лексема със същото значение, или друга заемка, се е установила като книжовна за назоваването понятие и се употребява на цялата българска езикова територия. Вариантите на избраните названия, производните от тях и съчетанията, в които те участват, ще бъдат представени в текста по азбучен ред на заглавното название в раздели **2.1. òхлюв; 2.2. плъж; 2.3. сàляк; 2.4. сòлмен; 2.5.сюлюк**. С получер шрифт ще бъдат маркирани заглавните думи и техните варианти. С курсив – производните от заглавната дума за всяко название и съчетанията, в които тя участва. С курсив ще бъдат отбелязвани и вариантите на заглавната дума, производните и съчетанията при обяснението на фонетичните, морфологичните, словообразователните, формообразователните особености и етимологията на разглежданите единици. За целите на настоящото изследване беше ексцерпиран материал от Архива на Секцията за българска диалектология и лингвистична география към Института за български език при БАН, от Архива на Секцията за българска етимология към Института за български език при БАН, от статията на Йордан Заимов: *Die bulgarischen Namen der Schnecke. Etymologische Untersuchung* (Zaimov 1960: 186-203), от Българския етимологичен речник (BER 1961-2017), и от *Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Болгарские материалы*. Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013 (Bolgarskye materialy 2013: 63-64, списъкът с отбелязаните пунктове е на стр. 31), който беше обобщен по модела, следван в излезлите досега томовете на Българския етимологичен речник (BER 1961-2017).

2.1. òхлюв

2.1.1. Диалектология

На българската езикова територия се срещат следните варианти на названието **òхлюв**, производни от него и съчетания:

ойлак 'охлюв' (Казанлък), *ойлиў* 'охлюв' (Страхилово, Свищовско), *ойлюў* 'охлюв' (Бракница, Поповско; Страхилово, Свищовско), *ойлюв*, *ойлюф* 'охлюв' (Кръвеник, Севлиевско), *олета* 'охлювчета' (Гостилница, Дряновско), *олъов* 'охлюв' (Доброславци, Софийско), *охлев* 'охлюв' (1852, П. Р. Славейков, Езопови басни), *охлюв*, *охльо*, *охльов* 'мекотело, животно по влажни места, което пълзи много бавно; с черупка *Helix*, без черупка *Limax*' (Gerov 1975), 'спираловиден откос, който се свива около средата на ливадата' (Момчиловци, Соколовци, Бостина, Смолянско), 'част от буратната мелница' (Русаля, Великотърновско), спец. 'част от турбина, която напомня черупката на охлюв', *охлювица* техн. 'прибор или устройство с охлювообразна форма; спирална камера' (Vaglenov 1970: 364), *охлювка* 'раст. *Lotus Corniculatus*' (BER 1961-2017: BER 4: 983-984), *охлювче* умал. членувано *охлювчета* 'вид украса на пръстения под' (Ботевградско, Софийско, Врачанско, Габровско, Бургаско), в съчет. *охльо-бохльо*, *ойльо-бдойльо* (Страхилово, Свищовско), *гол охлюв* 'животно голак, *Limax agrestis*' (Gerov 1975), *крилат охльов* 'вид охлюв, който живее в Индийския океан и Червено море' (Хаджиселско, СБНУ 1/2, 85), *немски охлюв* 'вид сладкиш като черупка на охлюв' (Vaglenov 1970: 364), *трънкуфки ойлюф* 'пъстър охлюв по тънки и сливи' (Енина, Казанлъшко), *турски ойлюф* 'охлюв без черупка, *Limax*' (Енина, Казанлъшко).

Както се вижда от представеното, названия от избраната основа, техни варианти, производни и съчетания с тях се употребяват на цялата българска езикова територия.

2.1.2. Лексикология

2.1.2.1. Фонетични особености

2.1.2.1.1. ойлиў, ойлюў

Наванията *ойлиў* (Страхилово, Свищовско), *ойлюў* (Бракница, Поповско) са варианти на *охлюв* с промяна $x > й$ и $v > w > ў$. Вариантът *ойлиў* от Страхилово, Свищовско е с делабиализация (BER 1961-2017: BER 4: 824).

2.1.2.1.2. ойлюв, ойлюф 'охлюв'

Наванията *ойлюв*, *ойлюф* 'охлюв' от Кръвеник, Севлиевско са вариант на *охлюв* с промяна $x > й$. *Ойлюф* е вариант на *ойлюв* с обеззвучаване във финална позиция (BER 1961-2017: BER 4: 825).

2.1.2.2. Словообразуване и формообразуване

2.1.2.2.1. Словообразуване

2.1.2.2.1.1. о̀йлак

Названието *о̀йлак* вероятно е производно от *о̀йльо*, вариант на *о̀хльо* (BER 1961-2017: BER 4: 824).

2.1.2.2.2. Формообразуване

2.1.2.2.2.1. о̀лета 'охлювчета'

Формата *о̀лета 'охлювчета'* (Гостилница, Дряновско) е мн.ч. от вариант на *о̀хльо*=*о̀хлюв* без *-х-* и с *-е* вм. *-ьо* (BER 1961-2017: BER 4: 857).

2.1.3. Етимология

2.1.3.1. Нёмски о̀хлюв

Названието *нёмски о̀хлюв* е калка на немското *Schnecke*, метафорно наименование на означавания сладкиш (Vaglenov 1970: 64; BER 1961-2017: BER 4: 983-984).

2.1.3.2. о̀хлювица

Названието *о̀хлювица* е метафорно наименование, възможно калка на рус. *улитка*, със същото значение (Vaglenov 1970: 64; BER 1961-2017: BER 4: 983-984).

2.1.3.3. о̀хльов, о̀хльо, о̀хлюв

Заглавната дума **о̀хльов, о̀хльо, о̀хлюв** е зета от сргр. *χοχλίος* нгр. *κόχλιας* 'охлюв' (Mladenov 1941: 404; Skortschev 1956: 161; Filipova-Bayrova 1969: 133; Tzitzilis 1990: 34; BER 1961-2017: BER 4: 983-984; Deukova 2015: 149). Първоначално като **(х)охли(й)*, от което е образувана звателна форма *о̀хльо* и мн. ч. *о̀хльове* < *о̀хлюви*, което води до вторично образуване на ед. ч. *о̀хльов, о̀хлюв* (вж. Račeva 1988: 95-96; BER 1961-2017: BER 4: 983-984; Deukova 2015: 149). От първично **(х)охли(й)* с помощта на домашния суфикс *-ькъ* е образуван диалектният вариант *о̀йлак* от п. 128 на карта N 34, стр. 92-93 (Bolgarskые materialy 2013: 63-64; OLA 1 1988: карти N 34). Морфонологичните интерпретации *о-Хъл-Ев-ъ* в легендата към карта N 34 и *о-Хъл-ев-ъ* в легендата към карта N 35 се отнасят вероятно към диалектните варианти на бълг. *о̀хлюв*, тъй като в съответните карти на стр. 92-93 и 94-95 в OLA 1 1988 те не са картографирани и отнесени към други славянски диалектни пунктове (Deukova 2015: 149 бел. 2) Гръцката дума е зета и в турски, срв. *kohlis, kahlis* 'охлюв' (Tzitzilis 1990: 34; BER 1961-2017: BER 4: 983-984).

2.1.4. Ономасиология

Според назоваването понятие регистрираните лексеми се разделят в две основни групи, като не броим метафоричните и специализираните названия.

2.1.4.1. Понятие 'мекотело, животно, което пълзи много бавно – с черупка Helix, без черупка Limax': **òхльов, òхльо, òхлюв** (Гергов 1975) и варианти.

2.1.4.2. Понятие 'мекотело, животно, което пълзи много бавно – без черупка Limax': *гол òхлюв* (Гергов 1975), *турски òйлюв* (Енина, Казанлъшко), **òхльов, òхльо, òхлюв** (Гергов 1975).

2.1.4.3. Понятие 'мекотело, животно, което пълзи много бавно - с черупка Helix'

Нито едно от названията от тази основа не се използва за назоваването само на охлюв с черупка.

От приведените названия за разглежданото понятие се вижда, че повечето от тях имат най-общо значението 'мекотело, което пълзи много бавно, с черупка Helix, без черупка Limax', или се използват за назоваването и на 'охлюв с черупка, Helix', и на 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax'.

Метафоричните названия от областта на науката и техниката и от други сфери на социалната дейност са получени в повечето случаи въз основа на формална прилика.

Прави впечатление, че понятието 'охлюв с черупка, Helix' се изразява най-често с една лексема, а когато е изразено чрез атрибутивно-именни синтагми (*крилат òхльов, трънкуфки òйлюв*), определението запазва прякото си значение. Понятието 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax' пък може да се изразява както с една лексема, така също и чрез атрибутивно-именни синтагми, но тук по-чести са съчетанията. При тях обаче определението може да запази основното си значение, както това се наблюдава в названието *гол òхльов*, но може и да не участва в съчетанието с основното си значение, в който случай, според мене, то по-скоро сигнализира за наличието на допълнителен признак към назоваването понятие. Това показва, че в процеса на номинация този модел вероятно се е специализирал за назоваването на понятие 'мекотело, животно, което пълзи много бавно – без черупка Limax'. Определението в подобен тип конструкции най-често е с преносно значение. Това означава, че най-вероятно в съзнанието на езиковия носител в процеса на номинация допълнителният семантичен признак, присъщ на голия охлюв – липсата на черупка, по-често се експлицира и формално чрез добавяне на допълнителна лексема – определение, без задължителното наличие на строга връзка между основното значение на атрибутивния елемент и модифицираното значение на изходното название.

2.1.5. Функционална стилистика на избраното название

Може да се предположи, че названието **о̀хлюв**, а не друго, образувано на българска почва, или друга заемка, се е установило като книжовно в българския език, вероятно защото то е било освободено от регионални диалектни езикови особености, които иначе биха попречили на установяването му като книжовно название на цялата българска езикова територия. Това вероятно е станало така, понеже посоченото название е заето по книжовен път, като термин. Първоначално само от областта на зоонимията, а след това, по метафоричен път, и от други сфери на науката, техниката и социалната дейност, както може да се заключи и от приведените по-горе специализирани названия. Неговите регионални диалектни варианти са образувани по-късно, на българска почва, от книжовната заемка, както може да се установи и от самите варианти. Останалите названия за разглежданото понятие, които функционират на българската езикова територия, без значение дали са съхранени на българска езикова почва славянски названия (*рòгльо, плъж* и др.), или са заемки, най-често по устен път (*лулукъ, сàляк, чалангòз, мелч* и др.), носят ярки български (или чужди) диалектни езикови особености, които пречат на тяхното установяване като книжовно название за разглежданото понятие на цялата българска езикова територия.

2.2. Плъж

2.2.1. Диалектология

На българската езикова територия функционират следните варианти, производни и съчетания с названието **плъж**:

2.2.1.1. *пàжлъек* 'охлюв' и варианти

пàжлъек 'охлюв' (Дорково, Пазарджишко), *пàжлъок* също (Колю Гинчев, Старозагорско), *пàждк* 'животно охлюв, гол охлюв' (Бабяк, Разложко; Цветино, Велинградско), 'охлюв' (Дебърско, Белица, Годлево, Разложко; Разлог; Благоевградско; Велинградско), 'гол охлюв' (Якоруда, Разложко).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'гол охлюв', които се изразяват чрез една лексема, без добавянето на определение.

2.2.1.2. *пйжаль* 'охлюв с черупка, Helix'

пйжаль 'охлюв с черупка, Helix' (Кюстендилско), *пйжек* (Gerov 1975), *пйжел* (Gerov 1975), *пйжил* (Кюстендилско), *пйжлъок* (Делчево, Гоцеделчевско), *пйжòвяк*

(Кладийца, Благоевградско; Gerov 1975), **пѣжѡк** (Кукуш, Петрич), **пѣжѡль** (Краище, Кюстендилско), **пѣжуль** (Дупнишко, Кюстендилско), **пишѡвѣк** (Gerov 1975; Благоевградско), *гол пѣжльѡк* 'охлюв без черупка' (Делчево, Гоцеделчевско), *пѣжѡляк* 'охлюв' (Гюешево, Ранинци, Кюстендилско).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'гол охлюв', което чрез атрибутивно-именни синтагми с определение 'гол' се употребява в конкретното си значение.

2.2.1.3. пѣж диал. 'охлюв, Helix'

пѣж диал. 'охлюв, Helix' (Gerov 1975), *пѣжѡв*, диал. *пѣжѡляк*, *пѣжѡлька* (Дреняк, Кумановско), *пѣжѡнки* диал. мн.ч. 'черупки от охлюв', *пѣжѡнчева*, диал. 'вид почва, съдържаща черупки от охлюви' (Бойница, Кулско), *пѣшев* 'охлюв' (Горна Висока, Софийско), *пѣжек*, диал. *пѣжел* диал. също, *пѣжель* 'гол охлюв' (Годечко), *пѣжер* диал., *пѣжок*, диал. *пѣжоль* (Самоков), *пѣжѣк* диал.; *пѣжимуж* 'гол охлюв' (Ранковце, Страцин, Радибуш, Кумановско), *пѣжимус* диал. 'гол охлюв' (Геров 1975 / Gerov 1975).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'гол охлюв', което се изразява чрез една лексема, без добавянето на определение или чрез двусловна композиционно образувана дума.

2.2.1.4. пѡлджѡв м. 'охлюв'

пѡлджѡв м. 'охлюв' (Прилеп; Битоля; Струга; Охрид), **пѡлджѡв** 'охлюв' (Охрид), **пѡлжѡв** 'червей' (Струмица), **пѡлжѡй** 'охлюв' (Охрид, Битоля), **пѡлжѡи** мн.ч. 'охлюви' (Осолница, Дебърско), **пѡлжѡи** мн.ч. 'охлюви' (Македония), **пѡльжек** 'гол охлюв' (Орешек, Гоцеделчевско), *пѡлжѡвѣц* 'охлюв' (Рашков, Ботевградско), *див пѡлжѡв* 'животно водна пържайка' (Прилеп).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'гол охлюв'. И двете се изразяват чрез една лексема, без добавянето на определение. Значението 'гол охлюв' се изразява и чрез атрибутивно-именната синтагма *див пѡлжѡв*, в която определението се използва с преносно значение.

2.2.1.5. пѡлжѡй (мн.ч. от *пѡлжѡв*) и варианти

пължай (мн.ч. от *пължав*) (Охрид), *пължавец* 'охлюв' (Редина, Софийско), *пължавец* 'животно, Helix pomatio' (Ботевградско), **пължай** 'животно, Helix pomatio' (Папрадица, Велешко; Галичник, Дебърско), 'охлюв Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368), **пължак** 'охлюв Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368), **пъльдждок** 'охлюв' (Равногор, Пещерско; Господинци, Гоцеделчевско), 'гол охлюв' (Скребатина, Гоцеделчевско), **пъдждок** 'охлюв с черупка' Осиково, Гоцеделчевско), **пъльдждок** 'охлюв с черупка' (Корница, Лъжница, Гоцеделчевско), *див пълждок* 'животно, водна пържайка, Limax' (Гюмендже), **пълждец** 'животно пасочек' (Гергов 1975), 'охлюв с черупка, Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368), **пълждок** 'охлюв, Helix' (Свищов; Розово, Пещерско), 'животно Limax' (Сухо, Солунско; Гюмендже), *пължовец* 'животно, Helix pomatio' (Враца), **пълждок** 'гол охлюв' (Ваклиново, Кочан, Гоцеделчевско; Зърнево, Драмско), **пълждик** 'охлюв, Helix' (Орешене, Луковитско).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретните 'гол охлюв', 'охлюв с черупка', които се изразяват най-често с една лексема, без добавянето на определение.

2.2.1.6. пълзек 'животно пасок'

пълзек 'животно пасок' (Гергов 1975), *пълзовици* мн.ч. 'охлюви' (Гергов 1975/ Гергов 1975), **пълзждок** 'охлюв с черупка' (Боголин, Гоцеделчевско).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'охлюв с черупка', което се изразява с една лексема, без добавянето на определение.

2.2.1.7. плужков 'животно, Helix pomatio'

цигански плужгов 'животно, Limax' (Сопот), *плужинек* 'охлюв' (Кулско, Видинско, Белградчишко), *плужков* 'животно, Helix pomatio' (Изт.), *плюжков* 'охлюв' (Котел), *плъшков* 'охлюв' (Котел, Александрово, Казанлъшко), *плюшкучици*, мн.ч. *плюшкучици* 'охлюв' (Войнягово, Карловско), *плужул* 'животно Helix, охлюв; животно бахал' (София; Гергов 1975), *плужък* 'животно Helix, охлюв' (Кръвеник, Севлиево; Врабево, Ловешко; Троян), 'гол охлюв' (Троян; Карловско; Патарешко, Троянско; Златарица, Еленско), 'червей, който обикновено живее по влажни места' (Кирилово, Старозагорско), *плужак* 'гол охлюв' (Котел; Буново, Пирдопско), *плужек* 'животно, Helix pomatio' (Сливен; Ямбол; Тетевен; Троян; Бели Осъм, Троянско; Спатово, Благоевградско), *плюжък*

'дребосък' (Добролево, Белослатинско), **блюжък, билжък, билджък, билжък** 'гол охлюв' (Съчанли, Гюмюрджинско), **плужка** ж. 'охлюв' (Троян), мн.ч. *плужкове* (Славейков), *зёмски плужек* 'вид малък охлюв с бяла черупка, прошарена с черно-кафяви спирални линии' (Тетевен), *зёмски плужек* 'вид охлюв' (Тетевенско), *цигански плужък* 'охлюв без черупка' (Кръвеник, Севлиевско).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретните 'гол охлюв', 'охлюв с черупка', които се изразяват най-често с една лексема, без добавянето на определение. При атрибутивно-именните синтагми, когато определението се употребява с основното си значение, синтагмата означава 'охлюв; охлюв с черупка', а когато се употребява преносно – 'гол охлюв'.

2.2.1.8. **плъж**, мн. ч. **плъжеве** 'животно бахал'

плъж, мн. ч. **плъжеве** 'животно бахал' (Гергов 1975), **плъжав** 'животно Helix pomatio' (Струга), 'охлюв' (Доленци, Кичевско), **плъш** 'охлюв', мн. ч. **плъжеве** (Митровци, Монтанско), *плъжак* 'животно пасочче' (Гергов 1975), *плъжак* 'охлюв, Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368), *плъжек* 'животно пасочче' (Гергов 1975), *плъжек, плъжек* 'охлюв' (Ветрен, Ихтиманско), *плъжк* 'охлюв' (Орешене, Луковитско), *плъжец* 'животно пасочче' (Гергов 1975), *плъжец* 'охлюв, Helix' (Ц. Гинчев, СБНУ, 3, 110), *плъждк* 'охлюв, Helix' (Гумендже; Воден; Гергов 1975), *плъжав* 'животно, пасочче' (Гергов 1975), *плъжгов* 'охлюв, Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368), *плъжев* 'бухер' (архив Л. Каравелов), *плъжков* 'животно, пасочче' (Гергов), *плъжковец* (Гергов 1975), *плъжовец* 'животно, Helix pomatio' (Ботевградско), *плъзовци* мн.ч. 'животно, пасочче' (Гергов 1975), *плъзек* 'животно, пасочче' (Гергов 1975).

Названията от този вариант на основата имат регионално разпространение. Употребяват се с общото значение 'охлюв' или с конкретното 'охлюв с черупка, Helix'.

2.2.1.9. **пръжльък, пръжълък** диал. 'охлюв'

пръжльък, пръжълък диал. 'охлюв', **пръжляк, пръжляк** диал. 'охлюв с черупка, Helix'.

Названията от този вариант на основата имат общото значение 'охлюв' или конкретното 'охлюв с черупка, Helix'. Всички приведени названия от този вариант на основата остават в сферата на диалектната употреба.

На българската езикова територия функционират названия от различни диалектни варианти на основа *пл(ъ)ж*, производни от тях и съчетания с тях. Те запазват регионалните си езикови особености, остават в сферата на диалектната употреба, а това пречи на тяхното установяване като книжовно название за цялата българска езикова територия.

2.2.2. Лексикология

2.2.2.1. Фонетични особености

2.2.2.1.1. *плжгов*

Формата *плжгов* 'охлюв, Helix' (BER 1961-2017: BER 5: 368) е от *плжков* с асимилаторно озвучаване на *к* след звучната съгласна (BER 1961-2017: BER 5: 368).

2.2.2.1.2. *цѣгански плжгов*

Формата *плжгов* в съчет. *цѣгански плжгов* 'животно, Limax' (Сопот) е с асимилация по звучност *жк>жг* от *плжков* (BER 1961-2017: BER 5: 366).

2.2.2.1.3. *пѣжлъок* 'охлюв'

От *палждок* с метатеза *лж>жл* (BER 1961-2017: BER 5: 5).

2.2.2.1.4. *пуж* диал. 'охлюв, Helix' с варианти и производни

С диал. *-у-* от *-ъл/-лъ-* в *плжж* (BER 1961-2017: BER 5: 845).

2.2.2.1.5. *паждок* 'животно охлюв, гол охлюв и варианти

От диал. *пѣждок*, **плжок* с *а* на мястото на *ъл*, *л* (BER 1961-2017: BER 5: 5).

Различните диалектни варианти на разглежданото название представят и различни фонетични варианти на лексикалната основа.

2.2.2.2. Словообразуване и формообразуване

2.2.2.2.1. Словообразуване

2.2.2.2.1.1. *Плджав*

Вариантът *плджав* 'животно, пасочѐ' (Гергов 1975) е образуван от *плжж* с наст. *-ав* (праслав. **-ав*) и диалектна африкатизация *ж>дж* (вж. BER 1961-2017: BER 5: 368).

2.2.2.2.1.2. *Плжовец*

Вариантът *плжовец* 'животно, Helix pomatio' (Ботевградско) е образуван вероятно със суфикс *-ец* от **плжов*=**плжов*, вторично образувана форма за ед. ч. от *плжове*, мн. ч. от *плжж* (BER 1961-2017: BER 5: 369).

2.2.2.2.1.3. *Плужѣнек*, *плужѣняк*

Формата *плужѣнек* 'охлюв' (Кулско, Видинско, Белоградчик) е с наст. *-ин-ек*, *-ин-як* от незасвидетелствано **плуж*.

2.2.2.2.1.4. *Плѣжков*

Вариантите *плѣжков* 'животно, пасоче' (Гергов 1975), *плѣжковец* (Гергов 1975), най-вероятно са производни от *плѣжек* също с наст. *-ов* (праслав. **-авъ*), или от вторично възникнала форма за ед.ч. от *плѣжкове*, мн. ч. от *плѣжѣк*, *плѣжек* (вж. BER 1961-2017: BER 5: 369).

2.2.2.2.1.5. *Плѣзовци* и *плѣзек*

Вариантите *плѣзовци* мн.ч. 'животно, пасоче' (Гергов 1975) и *плѣзек* 'животно, пасоче' (Гергов 1975) са образувани от *плѣз* праслав. **plъzъ*, поствербално образувани от **plъziti* (срв. Mladenov 1941: 431, BER 1961-2017: BER 5: 369).

2.2.2.2.1.6. *плѣжул*

Вариантът *плѣжул* 'животно Helix, охлюв; животно бахал' (София; Гергов 1975) е производно, вероятно с наст. *-ул*, праслав. **-илъ*, или може би с наст. *-ол*, праслав. **-алъ*, от *плуж* в *плужѣк* (BER 1961-2017: BER 5: 366).

2.2.2.2.1.7. *плѣжѣк* 'животно Helix, охлюв' и варианти, производни и съчетания

Названието *плѣжѣк* 'животно Helix, охлюв' и варианти, производни и съчетания е със суфикс *-ѣк*, праслав. **-ѣкъ* и *-ка*, **-ѣка*, от незасвидетелствано *плуж* (Mladenov 1941: 431; BER 1961-2017: BER 5: 366).

2.2.2.2.1.8. *пѣлджав* м. 'охлюв'

Названието *пѣлджав* м. 'охлюв' и варианти и производни са варианти на *плѣджав* 'охлюв', *плѣжек*, *плѣжек* с диалектно *ѣ* на мястото на *ѣ*. *плѣжѣи*, *пѣлжѣи* са от *пѣлджѣви*, *пѣлжѣви* с изпадане на интервокално *в*.

2.2.2.2.1.9. *плѣжулъ* (Дупнишко, Кюстендилско)

Основната форма *плѣжулъ* (Дупнишко, Кюстендилско) с варианти и производни е от *плѣжул* с делабиализация *ю>и* и дисимилаторно изпадане на първото *-л-*. Невероятно е обяснението на Заимов (Zaimov 1960: 191), който реконструира **пѣж* 'елен' въз основа на семантичния белег „рогата на охлюва“ и рус. диал. *пѣж(ик)* 'млад елен', определено у Фасмер (Vasmer, REW 1953-1958 2: 472), като финоугрийска заемка (BER 1961-2017: BER 5: 229).

Приведените названия представят словообразувания от разглежданата основа и нейните диалектни варианти.

2.2.2.2.2. Формообразуване

2.2.2.2.2.1. Плъжсев

Формата *плъжсев* 'бухер' (архив Л. Каравелов) е вероятно вторично образувана форма за ед. ч. от формата за мн. ч. *плъжсеве* (BER 1961-2017: BER 5: 368).

2.2.2.2.2.2. Пл²жсков и др.

Формата *плужсков* 'животно, *Helix pomatio*' (Изт.), *плюжсков* 'охлюв' (Котел), *плѝшков* 'охлюв' (Котел, Александрово, Казанлъшко), *плѝшковици*, мн.ч. *плюшковици* 'охлюв' (Войнягово, Карловско) е вторична форма за ед.ч от *пл²жскове*, мн.ч. от *пл²жск*, с допълнителна звукова промяна *плу->плю-* при част от формите (BER 1961-2017: BER 5: 366).

Приведените названия представят форми от разглежданата основа и нейни диалектни варианти.

2.2.3. Етимология

2.2.3.1. Плъж

Вариантът *плъж* е от праслав. **plъžjь*, образувано с праслав. наставка **-jь* от основата в праслав. глагол **plъziti* (BER 1961-2017: BER 5: 368).

2.2.4. Ономасиология

Според назоваването понятие регистрираните варианти от избраната лексема могат да бъдат разпределени в две групи:

2.2.4.1. Понятие 'охлюв с черупка, *Helix*':

пѝжлъек и варианти, **пѝжаль** и варианти, **пуж** и варианти, **пѝлджав** и варианти, **пължай** (мн.ч. от *пължав*) (Охрид) и варианти, **плзек** и варианти, *плужсков* и варианти, *зѝмски пл²жск* 'вид малък охлюв с бяла черупка, прошарена с черно-кафяви спирални линии' (Тетевен), *зѝмски плюжсек* 'вид охлюв' (Тетевенско), **плъж** и варианти, **пръжлъок** и варианти.

2.2.4.2. Понятие 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*':

пѝжлъек и варианти, **пѝжаль** и варианти, *гол пѝжлъок* 'охлюв без черупка' (Делчево, Гоцеделчевско), **пуж** и варианти, *п²жимуж* 'гол охлюв' (Ранковце, Страцин, Радибуш, Кумановско), *п²жимус* диал. 'гол охлюв' (Gešov 1975), **пѝлджав** и варианти, **пѝлъжек** 'гол

охлюв' (Орешек, Гоцеделчевско), **пължай** (мн.ч. от *пължав*) (Охрид) и варианти, *див пължав* 'животно водна пържайка' (Прилеп), *див пължѝк* 'животно, водна пържайка, Limax' (Гюмендже), *плужков* и варианти, *цѣгански пл'жгов* 'животно, Limax' (Сопот), *цѣгънски пл'жък* 'охлюв без черупка' (Кръвеник, Севлиево), **пльж** и варианти **пръжльѝк** и варианти.

Както посочихме, всички те се извеждат от праслав. **plъzъ*, **plъžъ*, образувано с праслав. наставка **-jъ* от основата в праслав. глагол **plъziti* (BER 1961-2017: BER 5: 368).

От приведените названия за разглежданото понятие се вижда, че повечето от тях имат най-общо значението 'мекотело, което пълзи много бавно, с черупка Helix, без черупка Limax', или се използват за назоваването или на 'охлюв с черупка, Helix', или на 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax', или просто означават 'охлюв'.

Според мене именно защото посочената ясно различима (пра)славянска основа съдържа един постоянен признак за назоваването понятие – пълзенето, като начин за придвижване, при лексемите, образувани от тази основа, акцентът сякаш пада основно върху това. Зададеното от ономаσιологичната база значение надделява и възпрепятства евентуалното по-нататъшно разпределение на лексемите според значенията. При атрибутивно-именните синтагми, когато определението запазва основното си значение, съчетанието най-често означава 'охлюв; охлюв с черупка, Helix', а когато се употребява с преносно значение, означава 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax'.

2.2.5. Функционална стилистика

Названията от разглежданата основа, техните варианти и производни съдържат в повечето случаи ярки диалектни особености, които не им позволяват да излязат от границите на тяснодиалектната регионална употреба и да се установят като книжовно название за назоваването понятие.

2.3. Сѝляк м. 'животно охлюв, Helix pomatio' и варианти.

2.3.1. Диалектология

Сѝляк м. 'животно охлюв, Helix pomatio' (Висока, Солунско), **сѝлек** м. 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax' (Дервент, Дедеагачко), 'охлюв' (Кръстополе, Ксантийско), **сѝляк** м. (Малък Дервент, Дедеагачко, по OLA 1 1988: карта N 34, п.852, стр. 92-93 и *Bolgarskые materialy* 2013: 31, 64).

Приведените названия имат значението 'охлюв; охлюв с черупка, *Helix*; охлюв без черупка, *Limax*' и остават в сферата на диалектната употреба. Употребяват се основно в източнорупските, в тракийски, ксантийски и дедеагачки говор и западнорупския солунски говор.

2.3.2. Лексикология

2.3.2.1. Фонетични особености

2.3.2.1.1. *сàлек*

Вариантът *сàлек* е от *сàляк* с *e* вм. *я* в диалекта (BER 1961-2017: BER 6: 453).

2.3.2.1.2. *сòляк* м. (Малък Дервент, Дедеагачко, по OLA 1 1988: карта N 34, п.852, стр. 92-93 и *Bolgarskye materialy* 2013: 31, 64)

Вариантът *сòляк* м. 'охлюв' (Малък Дервент, Дедеагачко, по OLA 1 1988: карта N 34, п.852, стр. 92-93 и *Bolgarskye materialy* 2013: 31, 64) би могла да е от първично *сал'к* също (Солунско) (вж. Zaimov 1960: 195), с дисимиляция *a - 'a > o - 'a* и последвал премет на ударението (Deukova 2015: 150).

2.3.2.2. Словообразуване и формообразуване

Регистрираните варианти на разглежданото название не проявяват специфични словообразователни и формообразователни особености.

2.3.3. Етимология

2.3.3.1. *Сàляк* м. 'животно охлюв, *Helix pomatio*' и варианти

Сàляк м. 'животно охлюв, *Helix pomatio*' и варианти е от сргр. *сàлякас* 'охлюв' (Tzitzilis 1983: 65), който извежда форма *сàлек* от сргр. *сàлякас* с промяна *я>e* (BER 1961-2017: BER 6: 453; *Bolgarskye materialy* 2013: 64).

2.3.4. Ономасиология

2.3.4.1. Понятие 'охлюв с черупка, *Helix*':

Сàляк и варианти.

2.3.4.2. Понятие 'охлюв без черупка, *Limax*':

Сàляк и варианти.

Приведеното название и неговият вариант се употребяват със значение 'охлюв; охлюв с черупка, *Helix*; охлюв без черупка, *Limax*'. И трите значения се изразяват с една лексема.

2.3.5. Функционална стилистика

Названието остава с регионална диалектна употреба.

2.4. Сòлмен

2.4.1. Диалектология

гол сòлмен 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Елховец, Смолянско), *сòлмен със самаро* 'охлюв с черупка, *Helix*' (Елховец, Смолянско), **сòлмьен** 'охлюв с черупка, *Helix*' (Водни пад, Ждребово, Кожаре, Смолянско; Триград, Девинско; Широка лъка, Смолянско), *гол сòлмьен* 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Долни Рудозем, Маданско), *сòлмьен сас самарь* 'охлюв с черупка, *Helix*' (Долни Рудозем, Маданско), **сòлмьень** 'охлюв с черупка, *Helix*' (Буково, Смолянско), **сòлмен** 'охлюв с черупка, *Helix*' (Туховища, Гоцеделчевско), *голсòлмен* 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Туховища, Гоцеделчевско), **сòлмен** 'охлюв' (Славеино, Смолянско), 'охлюв с черупка, *Helix*' (Петров дол, Маданско), *гол сòлмен* 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Смолянско), *търски сòлмен* 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Смолян), **сòлмьен** 'охлюв' (Смолянско), **сòлмьень** 'охлюв' (Петково, Ардинско; Проглед, Манастир, Асеновградско; Бойков, Дедово, Пловдивско), 'охлюв с черупка, *Helix*' (Левочево, Славеино, Хасовица, Смолянско; Батанци, Шаренка, Маданско; Джурково, Асеновградско; Петков, Ардинско), *див сòлмен* 'вид охлюв' (Славеино, Смолянско), **сòлмьен** 'охлюв с черупка, *Helix*' (Бориково, Момарско, Турян, Чепинци, Смолянско; Смолян; Беден, Девинско; Пловдивци, Маданско), 'гол охлюв, който излиза по влажни места' (Богутево, Асеновградско), *сòлмьен сас самарь* 'охлюв с черупка, *Helix*' (Витина, Маданско), *аг²пски сòлмьен* 'вид охлюв' (Солища, Смолянско), *голсòлмьен* 'гол охлюв' (Витина, Маданско), *търци сòлмьен* 'гол охлюв' (Турян, Смолянско), **сòлмьень** 'охлюв с черупка, *Helix*' (Влахов, Горно и Долно Райково, Дряново, Кремена, Сивино, Смолянско; Чавдарица, Девинско; Наречен; Мъглища, Маданско), *гол сòлмьень* 'гол охлюв' (Смолянско), *голь сòлмьень* 'гол охлюв' (Търън, Смолянско), *йег²пски сòлмьень* 'вид охлюв' (Кремене, Смолянско).

Приведеното название и неговите варианти остават в сферата на регионалната диалектна употреба.

2.4.2. Лексикология

2.4.2.1. Фонетични особености

Разглежданото название и неговите варианти не проявяват специфични, различни от очакваните за диалекта фонетични особености.

2.4.2.2. Словообразуване и формообразуване

Регистрираните варианти на разглежданото название не проявяват специфични словообразователни и формообразователни особености.

2.4.3. Етимология

2.4.3.1. Сòлмен 'охлюв' с варианти, производни и съчетания

От *слмен* 'охлюв' (Гоце Делчев, Драма; OLA 1 1988: карта N 34, п. 113 а, стр. 92-93) с *ò*, *ò* на мястото на *l* в ударена позиция. Формата *слмен* е от тур. *sölümen* 'охлюв' (SDD 1939-1957 3:1249), или тур. диал. *sülümen, sülemen* 'охлюв' (DS 1963-1982 10: 3678, срв. и Zaimov 1960: 310; BER 1961-2017: BER 7: 310). Различните фонетични варианти на разглежданото название (Bolgarskые materialy 2013: 63-64) би трябвало да се изведат и от различни турски диалектни названия на **òхлюва**, каквито са тур. *sölümen* 'охлюв' (SDD 1939-1957 3:1249), или тур. диал. *sülümen, sülemen* 'охлюв' (DS 1963-1982 10: 3678), като съдържанието на чуждите за българския език предни лабиални гласни *ö* и *ü* обяснява и вариативността във фонетичния облик на заетите в българските говори лексеми, подложени допълнително на различни комбинаторни и позиционни промени (Deukova 2015: 150). Вариантът *слмен*'охлюв' (Гоце Делчев, Драма; OLA 1 1988: карта N 34, п. 113 а, стр. 92-93) е интерпретиран в OLA 1 1988: карта N 34, п. 113 а, стр. 92-93 като домашно образуване от основа *slim-* и е отпратено в картата неоснователно към обобщена интерпретация 2. *S//iL – M – ъп – ъ* (Deukova 2015: 150).

2.4.4. Ономасиология

2.4.4.1. Значение 'охлюв; охлюв с черупка, Helix':

Сòлмен и варианти, *сòлмен със самаро* и варианти.

2.4.4.2. Значение 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax':

Сòлмен и варианти, *гол сòлмен* и варианти, *т²рски сòлмен* и варианти, *див сòлмен* и варианти, *аг²пскисòлмьен* и варианти.

Прави впечатление, че понятието 'охлюв; охлюв с черупка, Helix' се изразява най-често с една лексема, а когато е изразено чрез атрибутивно-именни синтагми, определението запазва прякото си значение. Понятието 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax' пък може да се изразява както с една лексема, така също и чрез атрибутивно-

именни синтагми, но тук по-чести са съчетанията. При тях обаче определението може да запази основното си значение, но може и да не участва в съчетанието с основното си значение, в който случай, според мене, то по-скоро сигнализира за наличието на допълнителен признак към назоваваното понятие. Това показва, че в процеса на номинация този модел вероятно е специализиран за назоваването на понятие 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*'. Определението в подобен тип конструкции най-често е с преносно значение. Това означава, че най-вероятно в съзнанието на езиковия носител в процеса на номинация допълнителният семантичен признак, присъщ на голия охлюв – липсата на черупка, по-често се експлицира и формално чрез добавяне на допълнителна лексема - определение, без задължителното наличие на строга връзка между основното значение на атрибутивния елемент и модифицираното значение на изходното название.

2.4.5. Функционална стилистика

Названието остава с регионална диалектна употреба.

2.5. Сюлюк 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' и варианти

2.5.1. Диалектология

Сюлюк 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Тихомир, Крумовградско; Загражден, Бани Лъджа, Ардинско), **силюк** 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' (Лилково, Пловдивско), 'охлюв с черупка, *Helix*' (Малък Девисил, Крумовградско).

Приведеното название и неговият вариант остават в сферата на регионална диалектна употреба. Срещат се основно в Среднородопските говори на Тихомир, Малък Девисил, Крумовградско; Загражден, Бани Лъджа, Ардинско; Лилково, Пловдивско.

2.5.2. Лексикология

2.5.2.1. Фонетични особености

Вариантът *силюк* е от *сюлюк* с делабиализация *ю>и* (BER 1961-2017: BER 7: 710).

2.5.2.2. Словообразуване и формообразуване

Регистрираните варианти на разглежданото название не проявяват специфични словообразователни и формообразователни особености.

2.5.3. Етимология

Сюлюк 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' и варианти

Сюлюк 'гол охлюв, охлюв без черупка, *Limax*' и варианти е от тур. диал. *sülüük* 'охлюв' (BER 1961-2017: BER 7: 710).

2.5.4. Ономазиология

2.5.4.1. Значение 'охлюв с черупка, Helix':

Сюлюк и варианти.

2.5.4.1. Значение 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax':

Сюлюк и варианти.

Приведеното название и неговият вариант имат значението 'гол охлюв, охлюв без черупка, Limax; охлюв с черупка, Helix'. Двете значения се изразяват с една лексема.

2.5.5. Функционална стилистика

Названието остава с регионална, диалектна употреба.

3. Заключение

В това изследване бяха представени и анализирани следните няколко названия, които се използват за означаване на понятието 'мекотело, животно, което пълзи много бавно – с черупка Helix, без черупка Limax': **òхлюв; плъж; сàляк; сòлмен; сюлюк**. Те обобщават начините, по които са възниквали названията за него на българската езикова територия – навлизали са като заемки от други езици или представляват лексикално наследство от праславянски, съхранено на българска езикова почва.

Може да се предположи, че названието **òхлюв**, а не друго, образувано на българска почва, или друга заемка, се е установило като книжовно в българския език, вероятно защото то е било освободено от регионални диалектни езикови особености, които иначе биха попречили на установяването му като книжовно название на цялата българска езикова територия. Това вероятно е станало така, понеже посоченото название е заето по книжовен път като термин. Първоначално само от областта на зоонимията, а след това по метафоричен път и от други сфери на науката, техниката и социалната дейност, както може да се заключи и от приведените в изложението примери. Неговите регионални диалектни варианти са образувани по-късно на българска почва от книжовната заемка, както може да се установи и от самите варианти.

Останалите названия за разглежданото понятие, които функционират на българската езикова територия, без значение дали са съхранени на българска езикова почва стари славянски названия (*плъж, рòгльо* и др.), или са заемки, най-често по устен път (*лулукъ, мелч, сàляк, чалангòз* и др.), носят ярки диалектни (или адаптирани чужди)

езикови особености, които пречат на тяхното установяване като книжовно название за разглежданото понятие на цялата българска езикова територия.

От представеното може да се забележи, че понятието 'мекотело, което пълзи много бавно – с черупка, *Helix*' се изразява най-често с една лексема, а когато е изразено чрез атрибутивно-именни синтагми, определението запазва прякото си значение. Понятието 'мекотело, което пълзи много бавно – без черупка, *Limax*' пък може да се изразява както с една лексема, така също и чрез атрибутивно-именни синтагми, но тук по-чести са съчетанията. При тях обаче определението може да запази основното си значение, както това се наблюдава в названието *гол охлюв*, но може и да не участва в съчетанието с основното си значение, в който случай, според мене, то по-скоро сигнализира за наличието на допълнителен признак към назоваваното понятие. Това показва, че в процеса на номинация този модел вероятно се е специализирал за назоваването на понятие 'мекотело, което пълзи много бавно – без черупка, *Limax*'. Определението в подобен тип конструкции най-често е с преносно значение. Това означава, че най-вероятно в съзнанието на езиковия носител в процеса на номинация допълнителният семантичен признак, присъщ на голия охлюв – липсата на черупка, по-често се експлицира и формално чрез добавяне на допълнителна лексема - определение, без задължителното наличие на строга връзка между основното значение на атрибутивния елемент и модифицираното значение на изходното название.

Изнесените резултати могат да бъдат полезни за редица клонове на езикознанието. Те могат да послужат и като материал за сравнение и съпоставка с резултатите от други подобни проучвания върху други понятийни групи.

Библиография

- BER 1971-2017*: Balgarski etimologichen rechnik. Sofiya: BAN, 1971-2017. [*БЕР 1971–2017*: Български етимологичен речник. София: БАН, 1971–2017.]
- Bolgarskie materialy 2013*: Obshteslavianskiy lingvisticheskiy atlas. Seriya leksiko-slovoobrayuvatel'naya. Bolgarskie materialy. Moskva – Sankt-Peterburg: Nestor-Istoriya, 2013. [*Болгарские материалы 2013*: Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Болгарские материалы. Москва – Санкт-Петербург: Нестор-История, 2013.]

- Deykova 2015*: Deykova, Hr. Za nyakoi balkanski zaemki v balgarskite dialektni punktove na „Obshtoslavyanskiya lingvistichen atlas“ (varhu material ot t. „Balgarskie materialy“, 2013). – V: Jazykovedné štúdie. Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty. T. XXXII, sast. Balleková, K., L., Králik, G. Múcsková, Bratislava: VEDA, 2015, 148-152. [*Дейкова 2015*: Дейкова, Хр. За някои балкански заемки в българските диалектни пунктове на „Общославянския лингвистичен атлас“ (върху материал от т. „Българские материалы“, 2013). – В: Jazykovedné štúdie. Prirodzený vývin jazyka a jazykové kontakty. T. XXXII, съст. Balleková, K., L., Králik, G. Múcsková, Bratislava: VEDA, 2015, 148–152.]
- DS 1963-1982*: Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü. Ankara, 1963–1982.
- Filipova-Bayrova 1969*: Filipova-Bayrova, M. Gracki zaemki v savremenniya balgarski ezik. Sofiya: BAN, 1969. [*Филипова-Байрова 1969*: Филипова-Байрова, М. Гръцки заемки в съвременния български език, София: БАН, 1969.]
- Gerov 1975*: Gerov, N. Rechnik na balgarskiya ezik s talkuvane rechite na balgarski i na ruski. Sabral, naredil i na svyat izvazhda Nayden Gerov. Plovdiv: Balgarski pisatel 1975. [*Геров 1975*: Геров, Н. Речник на българския език с тълкуване речите на български и на руски. Събрал, наредил и на свят изважда Найден Геров. Пловдив: Български писател, 1975.]
- Mladenov 1941*: Mladenov, St., Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya ezik, Sofia: Hristo G. Danov, 1941. [*Младенов 1941*: Младенов, Ст., Етимологически и правописен речник на българския книжовен език, София: Христо Г. Данов, 1941.]
- OLA 1 1988*: Obshteslavyanskiy lingvisticheskiy atlas. Seriya leksiko-slovoobrayuvatel'naya. Vypusk I. Zhivotny mir. Moskva: Nauka, 1988. [*ОЛА 1 1988*: Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная. Выпуск I. Животны мир. Москва: Наука, 1988.]
- Račeva 1988*: Račeva, M. – Rec. za Christos Tzitzilis. Griechische Lehnwörter im Türkischen. – Balkansko ezikoznanie, 31/1–2, 91–97. [*Рачева 1988*: Рачева, М. – Рец. за Christos Tzitzilis. Griechische Lehnwörter im Türkischen. – Балканско езикознание, 31/1–2, 1988, 91–97.]
- SDD 1939-1957*: Söz derleme deqlisi, 1-5. Istanbul 1939-1957.
- Skorchev 1956*: Skorchev, P. Chuzhdata дума v nashata kuhnya. – Balgarski Ezik, 6/2, 1956, 158-159. [*Скорчев 1956*: Скорчев, П. Чуждата дума в нашата кухня. – Български Език, 6/2, 1956, 158–169.]
- Tzitzilis 1983*: Tzitzilis, Chr., Greek Loan-words in Bulgarian dialekts. – Balkansko ezikoznanie, 26/1, 55-77. [*Тзитилис 1983*: Tzitzilis, Chr., Greek Loan-words in Bulgarian dialekts. – Балканско езикознание, 26/1, 55–77.]

- Tzitzilis 1990*: Tzitzilis, Hr. Fonetichni problemi pri etimologizuvane na grackite zaemki v balgarskiya ezik, Sofia: BAN, 1990. [*Дзидзилис 1990*: Дзидзилис, Хр. Фонетични проблеми при етимологизуване на гръцките заемки в българския език, София: БАН.]
- Vaglenov 1970*: Vaglenov, M. Metafori ot nazvaniya na zivotni. – Izvestiya na Instituta za balgarski ezik, 19/1970, 363-369. [*Въгленов 1970*: Въгленов, М. Метафори от названия на животни. – Известия на Института за български език, 19/1970, 363-369.]
- Vasmer REW 1953-1958*: Vasmer, M., Russisches etymologisches Wörterbuch, Heidelberg, 1953-1958.
- Zaimov 1960*: Zaimov, J. Die bulgarischen Namen der Schnecke. Etymologische Untersuchung. – Zeitschrift für Slawistik, 5/2, 1960, 186–203.